

«РАСЛЫЙМ»

**Татарстан Республикасы
Премьер-министры
урынбасары – Татарстан
Республикасы мәгариф һәм
фән министрлыгы**

Э.Н. Фәттахов
" 7 " ноябрь 2017 нче ел

ТАТАР ТЕЛЕ

**Татар телендә гомуми белем бирү оешмаларының
IX сыйныф укучыларына 2017 нче елда татар
теленнән бердәм республика тесты үткәрү өчен үрнәк
материалларының үзенчәлекләре (спецификация)**

Татарстан Республикасы мәгариф һәм фән министрлыгы
тарафыннан әзерләнде

**Татар телендә гомуми белем бирү оешмаларының
IX сыйныф сыйныф укучыларына 2017 нче елда татар
теленнән бердәм республика тестын үткәрү өчен үрнәк
материалларының үзенчәлекләре (спецификация)**

1. Бердәм республика тесты үткәрү өчен үрнәк материалларының әһәмияте

Үрнәк материаллары татар телендә урта гомуми белем бирү оешмаларының IX сыйныфын тәмамлаучы укучыларның татар теленнән әзерлек дәрәжәләрен бердәм республика тестын уздыру аша бәяләүне күздә тотта.

Тест нәтижәләре урта (тулы) мәктәпнең профильле сыйныфларына кабул итү вакытында исәпкә алынырга мөмкин.

2. Үрнәк материаллары эчтәлеген билгели торган документлар

Бердәм республика тесты материаллары түбәндәге документларга нигезләнеп эшләнә:

Зәкиев М.З. һ.б. Татар телендә урта (тулы) гомуми белем бирү мәктәпләре өчен татар теленнән программа (5-11 нче сыйныфлар). – Казан: Мәгариф, 2011. – Б. 36-60.

Галиуллина Г.Р., Шәкүрова М.М. Татар телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләре өчен ана теленнән программа (5 – 9 нчы сыйныфлар). http://mon.tatarstan.ru/rus/file/pub/pub_263448.docx

3. Үрнәк материалларының төзелешен һәм эчтәлеген билгеләү алымнары

Татар теленнән бердәм республика тестының үрнәк материалларын формалаштыруга концептуаль якин килү предметның үзенчәлекләре һәм әлеге документның 2 пунктында күрсәтелгән документларга яраклаштырып эшләнә.

Бердәм республика тесты барышында укучыларның **лингвистик компетенциясе** (тел һәм сөйләмгә караган белеме, тел материалы белән эшлөгәндә, лингвистик белемнәрен куллана алуы, өйрәнгән материалны табып, аны тикшерә белү осталыгы һәм күнекмәләре), шулай ук танып белү, төркемләү, татар теле дәрәсләрендә алган аналитик белем һәм күнекмәләр, **тел компетенциясе** (лексик, грамматик, стилистик, орфографик һәм пунктуацион нормаларны саклау осталыгы һәм күнекмәләре), **коммуникатив (аралашу) компетенциясе** (сөйләм эшчәнлегендә продуктив һәм рецептив күнекмәләрен үзләштерү дәрәжәсе) тикшерелә.

Татар теленнән бердәм республика тестында тәкъдим ителгән биремнәрен үтәләше укучыларның белем дәрәжәләрен һәм төп гомуми

белем бирү мәктәпләрендә уку дәверендә ирешелгән нәтижеләрен бәяләргә ярдәм итә.

Татар теленнән бердәм республика тесты вариантлылыкны исәпкә алып эшләнде: укучыларга тәкъдим ителгән өч вариант сочинениенә берсен сайлау мөмкинлегә бирелә.

4. Бердәм республика тестының төзелеше һәм эчтәлегенә аңлатма

Татар теленнән бердәм республика тесты формасы һәм катлаулылыгы ягыннан төрле 11 биремне эченә алган 3 бүлектән тора.

1 бүлек - кыска изложение (1 нче бирем).

2 бүлек - кыска җавап бирүне таләп иткән 9 бирем (2-10 нчы биремнәр).

Тестта кыска җавап бирүне таләп иткән түбәндәге төрдәге биремнәр тәкъдим ителә:

- укучы үзе формалаштырган кыска җавапны яза торган ачык типтагы биремнәр;
- тәкъдим ителгән җавап вариантларыннан берсен сайлап алып яза торган биремнәр.

3 бүлек - укылган текст нигезендә үз фикереңне белдерә алуны тикшерүгә юнәлдерелгән, киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән, ачык типтагы бирем (11 нче альтернатив бирем - сочинение).

Биремнәрнең бүлекләрдә бирелеше

1 нче таблица

Тестның бүлекләре	Биремнәрнең саны	Иң югары башлангыч балл	Бирем төрләре
1 нче бүлек	1 (1 нче бирем)	7	Киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән
2 нче бүлек	9 (2-10 нчы биремнәр)	9	Кыска җавап бирүне таләп иткән биремнәр
3 нче бүлек	1 (11 нче бирем)	9	Киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән
1 нче һәм 3 нче бүлекләр		Грамоталылык һәм сөйләмнең төгәллегенә өчен 10	
Барлығы:	11	35	

5. Үрнәк материаллары биремнәренә эчтәлегә һәм тикшерелә торган эш төрләре буенча бүленеше

Биремнәренә “Татар теле” предметының төп эчтәлегә буенча бүленеше

2 нче таблица

Бүлекләренә исеме	Биремнәре саны	Иң югары башлангыч балл	35 иң югары башлангыч баллдан чыгып, әлегә бирем өчен куелган иң югары балл (процентларда)
Сөйләм. Тыңлау. Телдән сөйләмне дөрес аңлау. Изложение. Тыңлаган текстны язмача кыска формада бирү (кыска изложение)	1	7	20
Сөйләм. Уку. Язмача сөйләмне дөрес аңлау.	1	1	3
Лексикология һәм фразеология	2	2	5,7
Морфология	2	2	5,7
Синтаксис	2	2	5,7
Пунктуация	1	1	3
Татар сөйләменә сәнгатьләгә	1	1	3
Сөйләм. Язу. Бирелгән тема һәм сөйләмнең функциональ-мәгънәви тибына туры килгән текст язу	1	9	26
Сөйләм эчтәлегенә төгәлләгә һәм грамоталы булуы.	1 нче һәм 3 нче бүлекләрдә (гомуми)	10	28
Барлығы	15	35	100%

Татар теленнән бердәм республика тесты биремнәре тел материалын бирү төрләре ягыннан аерыла (3 нче таблицаны кара). Укучылар текстта

бирелгән тел күренешләре белән эш итә. Алар әзер тексттан тиешле материалны табып эшли, монологик сөйләм төзи.

*Бердәм республика тестындагы
тел материалы белән эш төрләре*

3 нче таблица

Эш төрләре	Биремнәр саны	Иң югары башлангыч балл	35 иң югары башлангыч баллдан чыгып, имтихандагы тел материалы белән эш төрләре өчен куелган иң югары балл (процентларда)
Изложение язу	1	7	17
Текстта бирелгән тел материалы белән эшләү	9	9	33
Сочинение язу	1	9	23
Грамоталылык		10 (изложение һәм сочинение язу нигезендә)	27
Барлығы:	11	35	100%

6. Биремнәренә катлаулылык дәрәжәсе ягыннан бүленеше

4 нче таблица

Биремнәренә катлаулылык дәрәжәсе	Биремнәр саны	Иң югары башлангыч балл	35 иң югары башлангыч баллдан чыгып, әлеге биремнәң катлаулылыгы өчен куелган иң югары балл (процентларда)
Нигез (база)	10	33	84
Югары	1	9	16
Барлығы:	11	35	100%

7. Бердәм республика тестын үтәү өчен, 2 сәгать 30 минут (150 минут) вакыт бирелә.

8. Өстәмә материаллар һәм жиһазлар

Татар теленнән үткәрелә торган бердәм республика тестында орфографик сүзлекләрдән файдаланырга рөхсәт ителә.

9. Аерым биремнәрне һәм барлык эшне бәяләү системасы

1 нче бүлектәге 1 нче бирем (кыска изложение) махсус төзелгән критерийлар буенча бәяләнә. Кыска изложение өчен иң югары балл – 7.

2 нче бүлектәге һәр дәрәҗә җавап өчен укучыга 1 балл куела. Ялгыш җавап бирелсә яки җавап булмаса 0 балл куела. Бу бүлектә дәрәҗә җаваплар өчен укучы иң югары **9 балл** җыя ала.

3 нче бүлектәге бирем махсус төзелгән критерийлар буенча бәяләнә. Альтернатив бирем өчен **иң югары балл – 9.**

Изложение һәм сочинение тикшерү нәтижәсе буенча укучының **грамоталылыгы** һәм язма сөйләмдәге төгәллеге өчен **10 балл** куела.

Тестның барлык биремнәрен үтәгән өчен, укучы җыярга мөмкин булган **иң югары балл – 35.**

10. Татар теленнән үткәрелә торган бердәм республика тестын үткөрү шартлары (белгечләргә карата куела торган таләпләр)

Татар теленнән тест үткәрелә торган бүлмәгә татар филологиясе буенча белгечләр кертелми.

Бердәм республика тестын оештыруда андагы укучылар белән эшләмәгән педагог кына катнаша ала. Тестны бердәм таләпләр нигезендә үткөрү аның тиешле шартларын булдыруны һәм үтәүне шушы фән буенча читтән махсус белгечләр чакырмыйча да башкарырга мөмкинлек бирә.

Тестның тәкъдим ителә торган тәртибе түбәндәгечә:

1. Тест материаллары салынган пакетны алгач, укучылар бирем эшлисе бланкларга имзаларын куя, аннары аларны өстәлгә тәртибе буенча җыеп куя. Эш барышында алар тиешле формада тутырыла.

2. Башта укучыларга, изложение язу өчен, текст укыла. Бу вакытта алар караламага үзләренә кирәк дип санаган сүзләрен язып бара ала. Икенче тапкыр тыңлагач, укучылар аның эчтәлеген кыскача яза. Изложение тексты аудиоязмада тыңлана.

Кыска изложение өчен үткөрү үрнәге:

№	Оештыру эше	Укучылар эше	Бирелә торган вакыт
1	Аудиоязманы беренче кат тыңлау	Укучылар текстны тыңлыйлар,	2,5 – 3 минут

		караламага кайбер сүзләрне язып баралар	
2	Уйлану өчен берәз вакыт бирелә	Укучылар каралама белән эшлиләр	3-4 минут
3	Аудиоязманы икенче кат тыңлау	Укучылар текстны кабат тыңлыйлар	2,5 – 3 минут
4	Аудиоязманы туктату, изложение яза башларга һәм орфографик сүзлекләрдән файдаланырга рөхсәт бирелә		
5		Укучылар кыска изложение язгалар	

3. Аннан соң укучыларга, текстның икенче бүлеген үтәү өчен, текст таратыла. Алар укылган текстның эчтәлеген чагылдырган һәм лингвистик анализ ясауга бәйле биремнәрне үтиләр.

Бердәм республика тестының барлык бүлекләрендәге биремнәрне үтәгәндә, укучыларга орфографик сүзлектән файдаланырга рөхсәт ителә.

Киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән биремнәрнең дәрәслеген Бердәм республика тестын уздыру буенча махсус әзерлек узган татар теле белгечләре тикшерә.

11. Бердәм республика тестына әзерләнү өчен кайбер киңәшләр

Тестка әзерләнгәндә, укучыларга татар теленнән урта гомуми белем бирү мәктәпләренә Россия Федерациясе мәгариф һәм фән министрлыгы тарафыннан тәкъдим ителгән гамәлдәге дәрәслекләрдән һәм уку әсбапларыннан, Татарстан Республикасы мәгариф һәм фән министрлыгы рөхсәте белән чыгарылган ярдәмлекләрдән, күрсәтмә материаллардан файдаланырга киңәш ителә.

12. 2017 нче елдагы бердәм республика тестының 2016 нчы ел белән аермасы

Эшнең төп характеристикалары сакланган.

**2017 нче елда 9 нчы сыйныф укучыларына ТАТАР ТЕЛЕННӨН
бердәм республика тесты уздыру өчен
үрнәк материалларының
гомумиләштерелгән планы**

Биремнәрнең катлаулылык дәрәжәсе: Н – нигез (база) (үтәлү вакытының 60-90%), Ю – югары (40% тан кимрәк вакыт эчендә үтәлә).

№	Тикшерелә торган эчтәлек элементлары	Тикшерелә торган эчтәлек кодлары	Тикшерелә торган күнекмәләрнең кодлары	Биремнең катлаулылыгы	Бирем өчен иң югары балл	Биремне үтәү вакыты (мин)
1.	Төрле стиль һәм жанрдагы текстларны эшкөртү. Текстның мәгънәви һәм композицион бөтенлеген. Темага, максатка һәм аралашу ситуациясенә карап, тексттан тел чараларын сайлап алу. Төрле стильдәге текстлар төзү. Лексик, морфологик, синтаксик һәм пунктуацион нормаларны саклау.	8.1 8.4 8.6 9.2 9.3 9.4	1.2 1.3 3.1 3.2 3.3 3.4 3.5 3.6 3.7 3.8 3.9	Н	7 ¹	90
2.	Сөйләм берәмлеген буларак текст. Текстның композицион һәм мәгънәви бөтенлеген. Текстка анализ.	8.1 1.2	3.7 3.8	Н	1	3
3.	Лексика һәм фразеологиянең сәнгатьлелек чаралары. Сәнгатьлелек чараларына анализ.	10.2	1.1	Н	1	4
4.	Мөстәкыйль сүз төркемнәре.	4.1	1.1	Н	1	4
5.	Модаль сүз	4.2	1.1	Н	1	3

¹ 1 һәм 11 нче биремнәрнең тикшергәндә грамоталык һәм сөйләмнең төгәллеген изложение белән сочинение тикшерүгә нигезләнеп башкарыла һәм 10 баллга тигез.

	төркемнәре					
6.	Лексика һәм фразеология. Синонимнар	2.3	1.1 3.8	Н	1	3
7.	Жөмлө. Жөмләнең грамматик нигезе. Ия белән хәбәр.	5.4	1.1	Н	1	3
8.	Жөмлө. Кушма жөмлөгә синтаксик анализ	5.9	1.1	Н	1	3
9.	Пунктация. Теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма жөмлөләрдә тыныш билгеләре.	5.9 7.3	1.1	Н	1	3
10.	Татар теленең тәэсирлелек чаралары	10.1	1.1 5.1 8.3	Н	1	4
11.	Төрле стиль һәм жанрдагы текстларны эшкәртү һәм төзү. Текстың мәгънәви һәм композицион бөтенлеге. Темага, максатка һәм аралашу ситуациясенә карап, тексттан тел чараларын сайлап алу. Төрле стильдәге текстлар төзү. Лексик, морфологик, синтаксик һәм пунктуацион нормаларны саклау.	7.2 7.3 8.1 8.2 8.3 8.4 8.6 9.2 9.3 9.4	2.1 – 2.4 3.2 – 3.5 3.7 – 3.9	Ю	9	60

Барлыгы 11 бирем.

Катлаулылык дәрәжәсе буенча **10 сы** – нигез, **1се** – югары катлаулылыкта.

Максималь башлангыч балл – **35**.

Эшне үтү өчен бирелә торган вакыт – **150 минут**.